integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling

Archeologisch bureauonderzoek

Centrumplan (ijsbaan, Meetlocatie, rotondes), Uitgeest
Gemeente Ultgeest

IDDS Archeologie rapport 2700

Colofon

Projectnummer	A1783
OM-nummer	5220396100
In opdracht van	Gemeente Uitgeest
Auteur	S. Moerman
Redactie	A.W.E. Wilbers
Versie	1.2
Status	concept

Autorisatie

A.W.E. Wilbers	Senior KNA Prospector	10-5-2022

Goedkeuring

A. Beeksma	Gemeente Uitgeest	

© IDDS Archeologie
Noordwijk, mei 2022
ISSN 2212-9650
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

IDDS
‘s-Gravendijckseweg 37
2201 CZ Noordwijk
IDDS.NL

Postbus 126
2200 AC Noordwijk
info@idds.nl
T 071 – 402 85 86

SAMENVATTING:

In opdracht van de gemeente Uitgeest heeft IDDS Archeologie in april-mei 2022 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locaties ijsbaan, Meetlocaties en rotondes van het project Centrumplan in Uitgeest, gemeente Uitgeest. De noodzaak tot het archeologisch onderzoek komt voort uit het bestemmingsplan. De doelstelling van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied waarschijnlijk is gelegen op of ten westen van de lage flank van de strandwal die onder de historische dorpskern van Uitgeest ligt. Ten westen van de strandwal bevinden zich afzettingen van het Oer-IJ. De watergang die ten westen van het plangebied ligt, is mogelijk een restant hiervan. Waarschijnlijk zijn in het plangebied, net als in de oostelijke helft van De Koog, afzettingen van het Oer-IJ aanwezig met een lage archeologische verwachting. Het kan echter niet worden uitgesloten dat er ook afzettingen met een hoge(re) verwachting voorkomen. Zo zou langs de watergang aan de westzijde van het plangebied een verhoging (kwelderrug) kunnen zijn ontstaan. Hierop kunnen dan archeologische resten voorkomen vanaf de IJzertijd. De kans op resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd wordt klein geacht vanwege het ontbreken van aanwijzingen voor bebouwing op het historisch kaartmateriaal. Het is onbekend in hoeverre de ondergrond verstoord is geraakt door tuinbouw, kabels en leidingen en de huidige bebouwing. Het terrein van de ijsbaan is met ongeveer 0,6 m afgegraven.

Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat het plangebied waarschijnlijk een lage archeologische verwachting heeft, maar dat niet kan worden uitgesloten dat er zones aanwezig zijn met een hoge(re) verwachting. Om dit te controleren adviseert IDDS Archeologie om vervolgonderzoek uit te laten voeren. Er wordt geadviseerd om dit onderzoek in eerste instantie te concentreren op de gebieden die verstoord gaan worden, te weten de Meetlocatie, de rotondes en de geplande locatie van de sporthal. In een latere fase kan ook de rest van de ijsbaan onderzocht worden. Hierbij zouden een aantal boorraaien dwars op de watergang kunnen worden gezet.

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED....4

1. INLEIDING....5
1.1. Onderzoekskader....5
1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek....5
1.3. Ligging van het plangebied....5
1.4. Werkwijze....6

2. GEOLOGIE, GEOMORFOLOGIE EN BODEM....8
2.1. Ontstaansgeschiedenis landschap....8
2.2. Geologie, geomorfologie en bodem....11
2.3. Boringen uit de omgeving....13

3. ARCHEOLOGISCHE EN (BOUW)HISTORISCHE INFORMATIE....14
3.1. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden....14
3.2. Historische situatie....15
3.3. Huidig landgebruik....17
3.4. Mogelijke verstoringen....17

4. CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL....19

5. AANBEVELINGEN....20

LITERATUUR EN KAARTEN....21

LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN....22

BIJLAGEN
1. Topografische kaart
2. Archis-informatie
3. Locatiekaart
4. Periodentabel

Administratieve gegevens van het plangebied

Toponiem	Centrumplan (ijsbaan, Meetlocatie, rotonde Castricummerweg, rotonde Populierenlaan)
Onderzoekmeldingsnummer	5220396100
Plaats	Uitgeest
Gemeente	Uitgeest
Provincie	Noord-Holland
Coördinaten *Centrum* *Hoekpunten*	 109.095/505.000 109.202/505.137 (NO) 109.020/504.846 (ZO) 108.930/504.869 (ZW) 109.121/505.150 (NW)
CMA/AMK-status	Geen
Archis-monumentnummer	n.v.t.
Oppervlakte plangebied	ca. 26.000 m^2
Oppervlakte deelgebieden	ijsbaan: ca. 10.200 m^2 Meetlocatie: ca. 1865 m^2 Rotonde Castricummerweg: ca. 5930 m^2 Rotonde Populierenlaan: ca. 4695 m^2
Maaiveldhoogte	-0,2 tot 0,9 m NAP
Grondwatertrap/-stand	onbekend
Onderzoekskader	Bestemmingsplanwijziging
Uitvoerder	IDDS Archeologie Contactpersoon: mevr. S. Moerman Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: smoerman@idds.nl
Bevoegde overheid	Gemeente Uitgeest Beleidsmedewerker Cultuurhistorie en Erfgoed domein Ruimtelijke Ordening, team Beleid Contactpersoon: mevr. A. Beeksma Postbus 7 1910 AA Uitgeest Tel: 0251-361170/ 06-25756018 E-mail: annebeeksma@debuch.nl
Beheer en plaats van documentatie	IDDS Archeologie, Noordwijk
Uitvoeringsperiode onderzoek	April-mei 2022

1. Inleiding

1.1. Onderzoekskader

In opdracht van de gemeente Uitgeest heeft IDDS Archeologie in april-mei 2022 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locaties ijsbaan, Meetlocaties en rotondes van het project Centrumplan in Uitgeest, gemeente Uitgeest. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande herontwikkeling van het gebied. In deze fase van de planvorming is nog niet bekend hoe deze herontwikkeling er precies uit zal komen te zien en welke bodemverstoringen hiermee gepaard zullen gaan.

Op het vigerende bestemmingsplan (“Wonen Noord en Centrum”, vastgesteld 28-06-2012) ligt het plangebied in een zone met Waarde – Archeologie – 3. Archeologisch onderzoek is noodzakelijk voor plangebieden die groter zijn dan 500 m^2 en waar bodemingrepen dieper reiken dan 35 cm -mv dan wel gebouwen worden onderheid. Deze vrijstellingsgrenzen worden met de geplande ontwikkeling overschreden.

1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek

De doelstelling van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Dit gebeurt aan de hand van bestaande bronnen over bekende en verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Op basis van de resultaten van het onderzoek worden aanbevelingen gedaan over eventueel behoud of vervolgonderzoek.

Het archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1 (Centraal College van Deskundigen 2018).

Voor de in dit rapport gebruikte geologische en archeologische tijdsaanduidingen wordt verwezen naar Bijlage 4. Afkortingen en enkele vaktermen worden achterin dit rapport uitgelegd (zie lijst van afkortingen en begrippen).

1.3. Ligging van het plangebied

De ligging van het (her) in te richten gebied, ofwel het plangebied, is weergegeven in Bijlage 1 en Figuur 1. Het plangebied ligt aan de westzijde van de historische kern van Uitgeest en omvat het kruispunt tussen de Populierenlaan en de Geesterweg in het noorden en het kruispunt tussen de Castricummerweg, Melis Stokelaan en Geesterweg in het zuiden. Tussen die beide kruispunten bevindt zich de ijsbaan, gelegen tussen de Geesterweg in het westen en Het Mollenveld in het oosten. Op de ijsbaan is de bouw van een sporthal gepland. De locatie hiervan staat nog niet vast. Ten zuiden van de ijsbaan ligt het deelgebied Meetlocatie tussen de Castricummerweg in het noordoosten, Prinses Irenelaan in het zuidoosten, Dokter Brugmanstraat in het zuidwesten en Geesterweg in het noordwesten.

Het plangebied heeft een totale oppervlakte van ca. 26.000 m^2 en een maaiveldhoogte die varieert van -0,2 tot 0,9 m NAP. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in Bijlage 3 en Figuur 1.

Om tot een gespecificeerde verwachting voor het plangebied te komen, is niet alleen gekeken naar bekende gegevens over het plangebied zelf maar ook naar de omgeving. Voor het totale onderzochte gebied, oftewel het onderzoeksgebied, is gekeken naar de strandwal waar Uitgeest op ligt (waarbij de historische kern buiten beschouwing is gelaten) en de naastgelegen uitbreidingswijk De Koog.

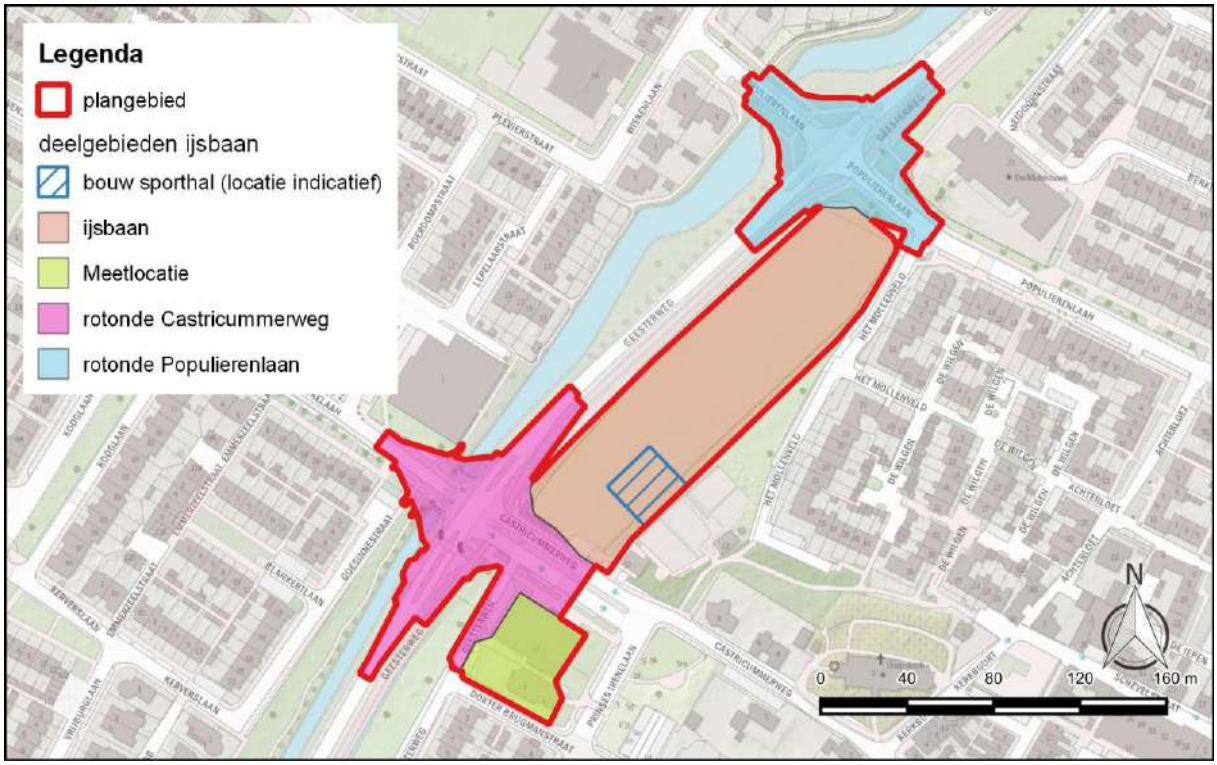

Figuur 1: Het plangebied en de verschillende deelgebieden.

1.4. Werkwijze

Bij het bureauonderzoek zijn gegevens verzameld over bekende of verwachte archeologische en bouwhistorische waarden binnen het onderzoeksgebied. Onderstaande bronnen zijn geraadpleegd:

Bron	Opmerkingen
Huidige en toekomstige situatie	
Actuele topografische kaart	
Recente luchtfoto (PDOK)	
Opdrachtgever	
KLIC	Niet opgevraagd
(Rijks)monumenten (via Archis)	Geen (Rijks)monumenten aanwezig
Historische situatie en mogelijke verstoringen	
Kadastraal minuutplan 1811-1832 (beeldbank.cultureelerfgoed.nl; hisgis.nl)	
Diverse topografische kaarten uit het einde van de 19e en de 20e eeuw (topotijdreis.nl)	
Bouw-/constructietekeningen van de te slopen bouwwerken	Niet beschikbaar
Bodemloket (www.bodemloket.nl) voor informatie over tanks, saneringen, ontgrondingen	
Milieukundig bodemonderzoek	Niet beschikbaar
Militair erfgoed	
Militaire landschapskaart (rce.webgispublisher.nl)	
Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (ikme.nl)	
Archeologie en bouwhistorie	

Bron	Opmerkingen
Archeologisch Informatie Systeem (Archis; archis.cultureelerfgoed.nl)	
Archeologische Monumenten Kaart (AMK; via Archis)	
Verwachtingskaart van de gemeente Uitgeest (Kloosterman 2011)	
Bodemkaarten, geomorfologische kaarten en hoogtekaarten	
Atlas van Nederland in het Holoceen (Vos *et al.* 2018)	
Bodemkaart van Nederland (BRO; via Archis)	
Grondwatertrappenkaart (www.dinoloket.nl)	
Geomorfologische kaart van Nederland (BRO; via Archis)	
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN4; www.ahn.nl)	
DINOloket (www.dinoloket.nl)	
Archieven, heemkundekringen, amateurarcheologen, overige informatie	
Archieven	
Amateurarcheologen, gebiedsgerichte specialisten, depots	Niet geraadpleegd
Onderzoeksrapporten en achtergrondliteratuur	Zie literatuurlijst

2. Geologie, geomorfologie en bodem

2.1. Ontstaansgeschiedenis landschap

Het ontstaan van het landschap waarin het plangebied is gelegen, is sterk gerelateerd aan de zeespiegelstijging gedurende het Holoceen (vanaf circa 9500 voor Chr.). Tijdens een periode van relatief snelle zeespiegelstijging die tot circa 4500-4000 voor Chr. duurde, bestond de kust van Nederland uit een uitgebreid waddengebied met zandbanken en -platen die gescheiden werden door grote getijdegeulen. Dit waddengebied werd gedeeltelijk afgeschermd van de open zee door een reeks eilanden. Deze eilanden en het waddengebied werden als gevolg van de alsmaar stijgende zeespiegel geleidelijk omgewerkt en steeds verder naar het oosten verplaatst.

Vanaf 4500-4000 voor Chr. nam de stijging van de zeespiegelstand sterk af en kwam de oostwaartse verplaatsing van de eilanden tot stilstand. Vanuit de Noordzee en de grote rivieren werden grote hoeveelheden zand aangevoerd, waardoor de getijdengeulen geleidelijk verzandden en de reeks eilanden aan elkaar groeide tot een strandwal (Figuur 2). Achter de strandwallen had grootschalige veenvorming plaats, waarbij het Hollandveen Laagpakket werd gevormd (de Mulder *et al.* 2003).

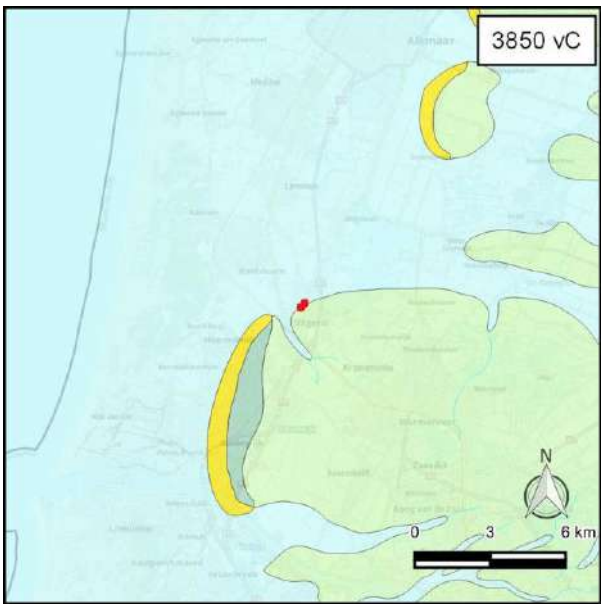

Figuur 2: Het landschap rond 3850 voor Chr. Het plangebied is weergegeven in rood. In geel de eerste strandwal. Daarachter ligt een overstromingsvlakte (donkergroen) en een intergetijdengebied met wadden en slikken (lichtgroen).

Het plangebied bevindt zich in het gebied van de Oer-IJ, een voormalige rivier met getijden-invloeden die de meren ter plaatse van het huidige IJsselmeer ontwaterde. Door afname in het debiet van deze rivier en de ontwikkeling van de strandwallen werd de monding van het Oer-IJ gedurende de Brons- en IJzertijd steeds verder naar het noorden verplaatst (Figuur 3).

Tot ongeveer 0-100 na Chr. bleef de grote aanvoer van zand in stand, waardoor de kustlijn steeds verder westwaarts uitbreidde. Bij die uitbreiding werden afwisselend strandvlaktes en strandwallen gevormd. Deze strandwallen sloten de strandvlakten af voor overstromingen door de zee. Door de voortgaande zeespiegelstijging lagen de strandwallen in westelijke richting steeds hoger ten opzichte van NAP dan oudere strandwallen. Ook het grondwaterniveau steeg als gevolg van de zeespiegelstijging, waardoor de strandvlaktes (de gebieden tussen de strandwallen) natter werden en er veenvorming kon optreden.

Vanaf ongeveer 200-300 na Chr. nam de snelheid van de zeespiegelstijging nog verder af, werd er minder zand aangevoerd uit de Noordzee en werden verschillende riviermondingen inactief. Ook de monding van het Oer-IJ werd afgesloten (Figuur 4). Door golfwerking en in mindere mate het getij werden een deel van de strandwallen en de buiten de kustlijn uitstekende delta's van de Maas, Rijn en Oude Rijn geërodeerd. Het bij deze erosie vrijkomende zand werd door de wind opgeblazen in een brede zone met jonge duinen die voor een groot deel de oudere strandwallen en strandvlaktes bedekken.

Achter de strandwallen ging de veenvorming verder, waardoor alleen de hoogste delen van het landschap onbedekt bleven. Vanaf de Late Middeleeuwen werd het veen ontgonnen (Figuur 5).

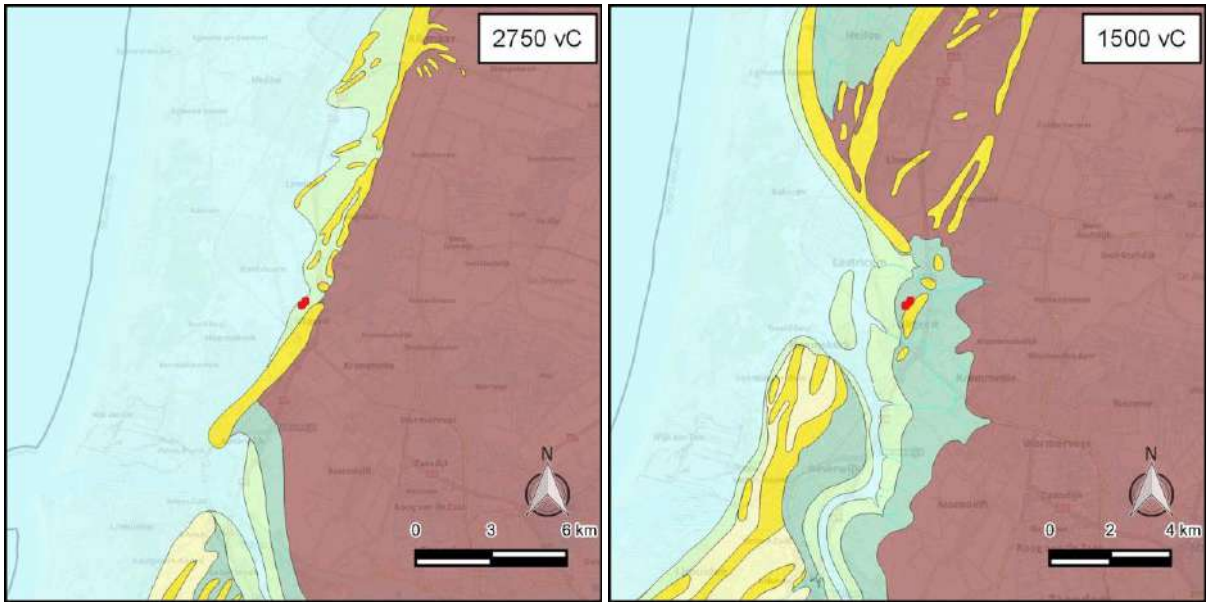

Figuur 3: In 2750 voor Chr. lag de monding van het Oer-IJ ten zuiden van het plangebied. In 1500 voor Chr. is deze naar het noorden opgeschoven. Het plangebied ligt op de grens van duinen (geeltinten) en kwelder- en getijdenafzettingen (groentinten). Het gebied ten oosten van de duinen bestaat uit veen (bruin).

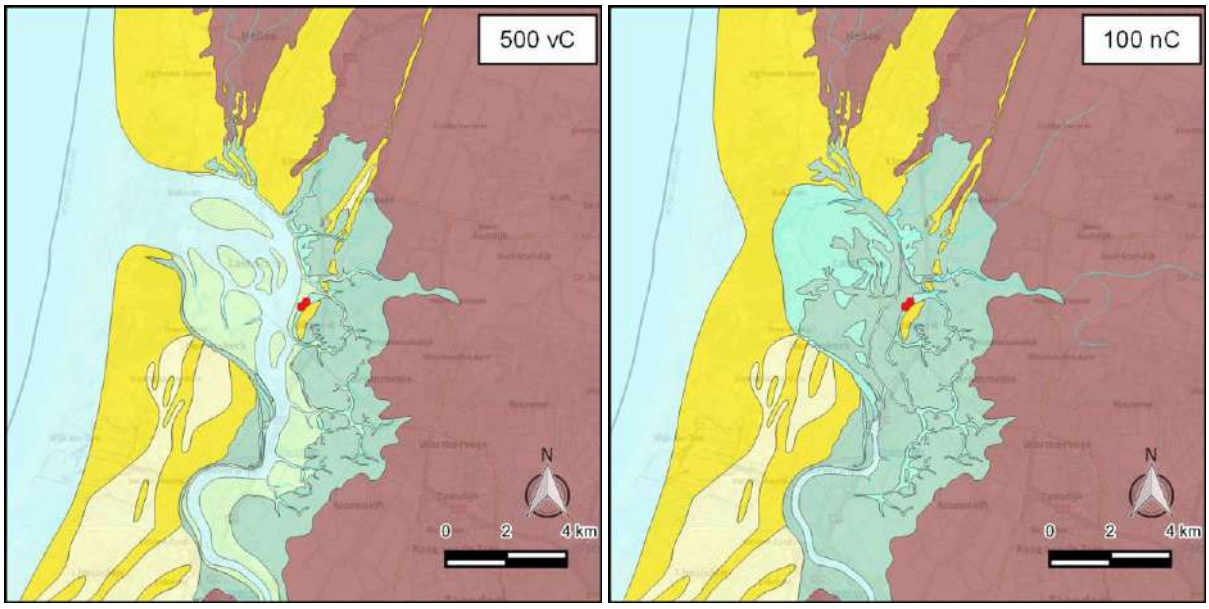

Figuur 4: De landschappelijke situatie in 500 voor Chr. en 100 na Chr. In het plangebied komen duinen voor (geeltinten) en kwelder- en getijdenafzettingen (groentinten). Tussen 500 voor Chr. en 100 na Chr. wordt de monding van het Oer-IJ afgesloten.

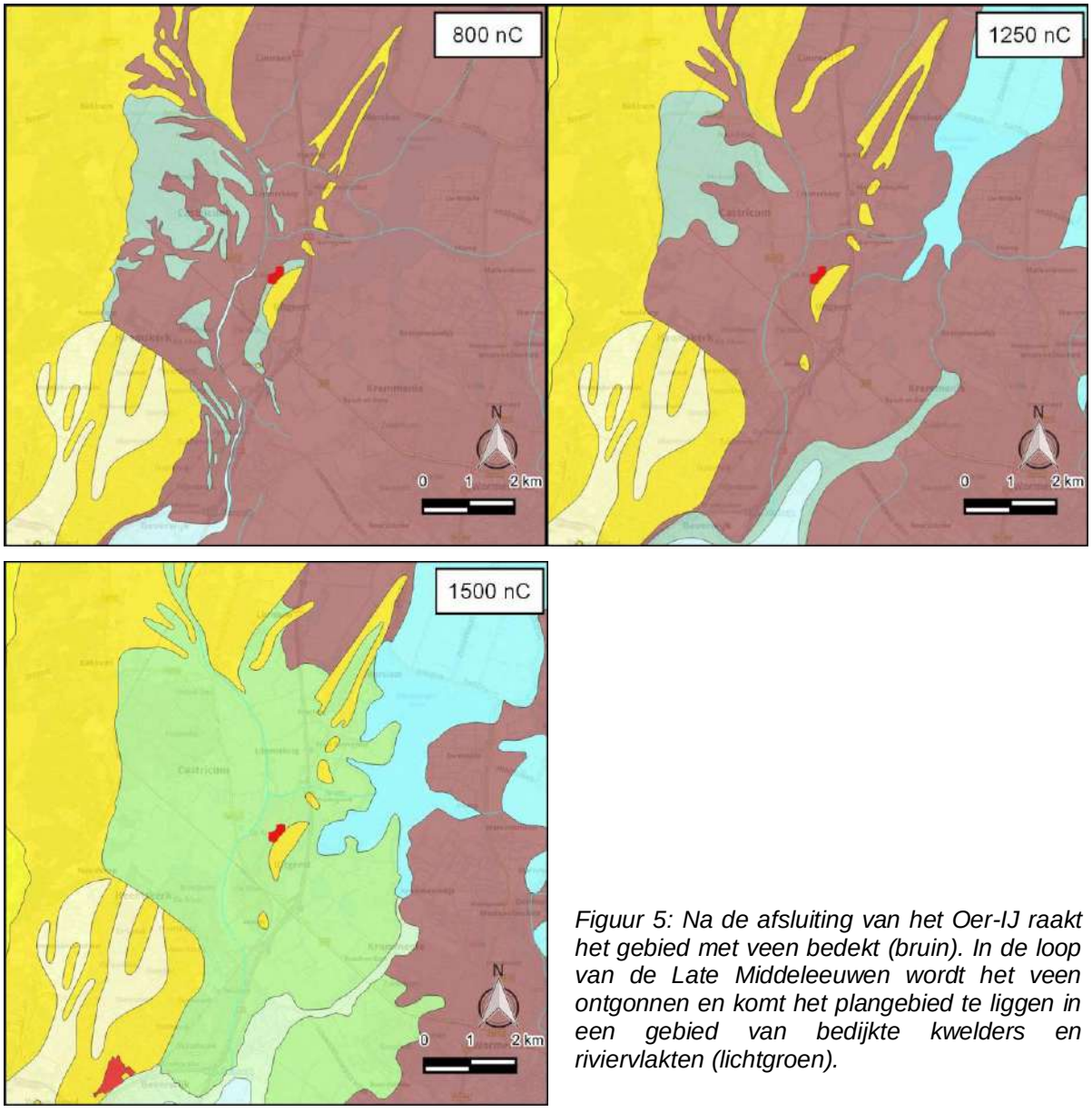

Figuur 5: Na de afsluiting van het Oer-IJ raakt het gebied met veen bedekt (bruin). In de loop van de Late Middeleeuwen wordt het veen ontgonnen en komt het plangebied te liggen in een gebied van bedijkte kwelders en riviervlakten (lichtgroen).

2.2. Geologie, geomorfologie en bodem

Volgens de geologische kaart (Figuur 6) bevindt het plangebied zich op Oude Duin- en Strandzanden (kaartcode S4). In het uiterste westen komen Afzettingen van Duinkerke III (Laagpakket van Walcheren[1]) op oudere Afzettingen van Duinkerke (eveneens Laagpakket van Walcheren) op Hollandveen op Oude Duin- en Strandzanden voor (kaartcode SF0.3).

De Oude Duin- en Strandzanden waar het plangebied volgens de geologische kaart op ligt, maken deel uit van een strandwal die is gevormd tussen 3550 en 3100 voor Chr., in het Midden Neolithicum (Figuur 7). Op de hoogtekaart is een duidelijk hoogteverschil aanwezig tussen de bebouwde kom van Uitgeest en de zones ten westen en oosten daarvan (Figuur 8). Het is echter onduidelijk hoeveel van dit hoogteverschil natuurlijk is en hoeveel antropogeen. De oudste delen van Uitgeest liggen het hoogst, maar dat kan ook komen door eeuwenlange ophoging. Het relatief recent bebouwd geraakte gebied ten westen van het plangebied is duidelijk opgehoogd. Het terrein van de ijsbaan is afgegraven. Metingen voor de ijsbaan ontbreken[2], waarschijnlijk omdat het terrein onder water stond ten tijde van het opnemen van de hoogtekaart. Direct langs de randen ligt het terrein op -0,3 m NAP. Dat is 0,6 m lager dan het wel gekarteerde terrein ten zuidoosten van de ijsbaan.

Figuur 6: Het plangebied op de geologische kaart. Zie de tekst voor een verklaring van de relevante eenheden. De groene lijn geeft de westelijke grens weer van de Afzettingen van Calais (Laagpakket van Wormer) in het gebied met Oude Duin- en Strandzanden.

Op de geomorfologische kaart en de bodemkaart staat het plangebied weergegeven als bebouwde kom, waarvan geen geomorfologische of bodemkundige eenheid bekend is. Aangezien de strandwal zoals aangegeven op de geologische kaart zich geheel binnen het bebouwde gebied bevindt, heeft het bekijken van omliggende eenheden geen toegevoegde waarde.[3]

[1] *Conform de huidige terminologie van De Mulder et al. 2003.*
[2] *Zowel op het AHN3 als AHN4.*
[3] *Beide kaarten zijn hierom niet afgebeeld.*

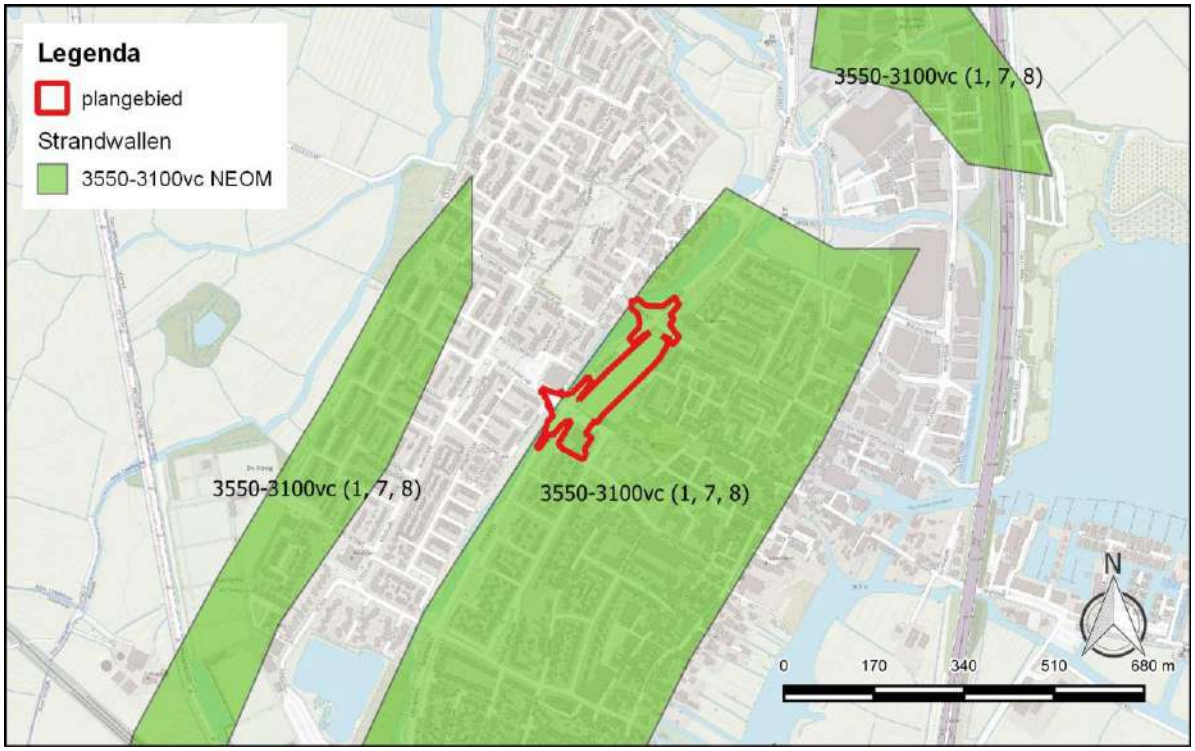

Figuur 7: Ligging van het plangebied op de strandwal die is gevormd tussen 3550 en 3100 voor Chr. (bron: Dalen et al. 2008; Vos et al. 2018; Westerhof et al. 1988).

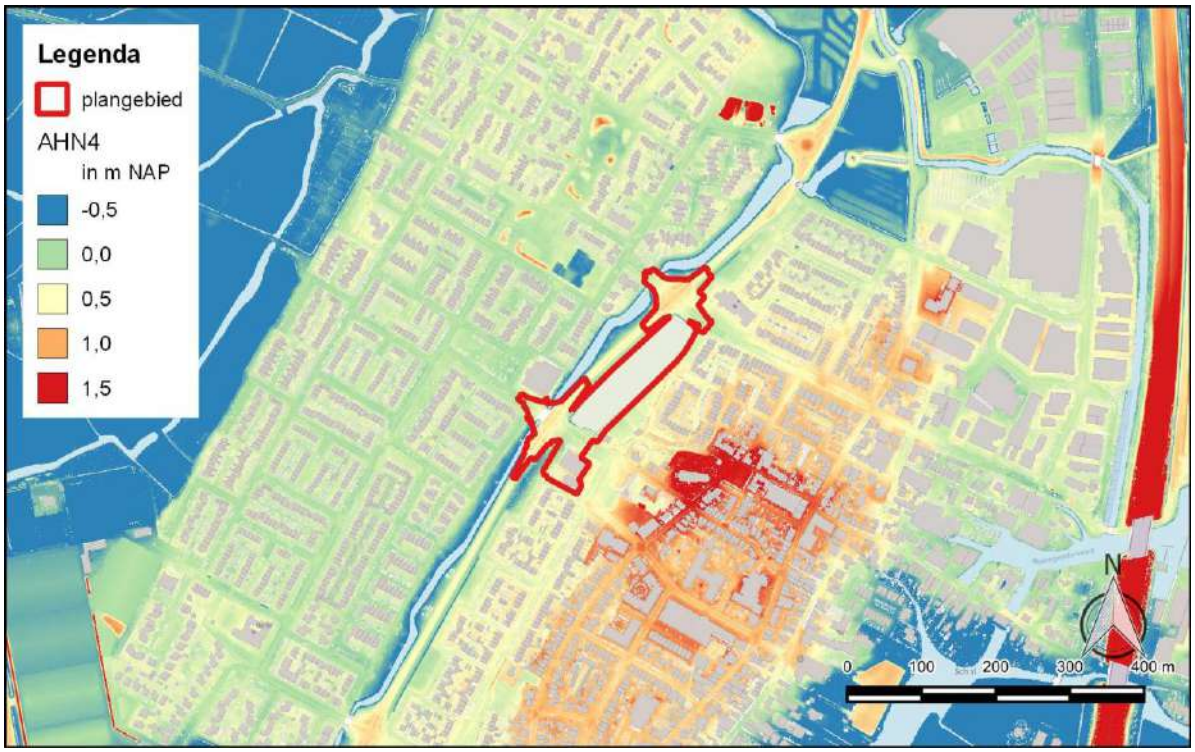

Figuur 8: Het plangebied op de hoogtekaart (AHN4; bron: www.ahn.nl). Voor het terrein van de ijsbaan zijn geen metingen beschikbaar.

2.3. Boringen uit de omgeving

Ten zuidoosten van het plangebied zijn twee booronderzoeken uitgevoerd: voor de Prinses Irenelaan (Van den Biggelaar / De Rijk 2022) en de Bibliotheeklocatie (Van den Biggelaar 2021). Naar het westen toe werden veel verstoringen aangetroffen die werden geïnterpreteerd als veroorzaakt door tuinbouw (boringen 1 t/m 4 van de Prinses Irenelaan en boring 1 van de Bibliotheeklocatie). De verstoringen reikten tot tenminste 1,5 m -mv (-1,0 tot -1,4 m NAP). In boring 6 van de Prinses Irenelaan werd een sterk siltige kleilaag aangetroffen die werd geïnterpreteerd als beekafzetting, afkomstig van de watergang aan de westzijde van het plangebied. De ouderdom van deze watergang is onbekend, maar deze staat in ieder geval al weergegeven (als de Sien) op een gravure van J. Ottens uit ca. 1700 (zie paragraaf 3.2). Vermoedelijk betreft het een watergang die van oudsher het laaggelegen gebied ten westen van de strandwal heeft ontwaterd. De aanwezigheid van de beekafzetting in boring 6 van de Prinses Irenelaan geeft aan dat deze boring ligt op de lage flank van de strandwal, of mogelijk ten westen van de strandwal.

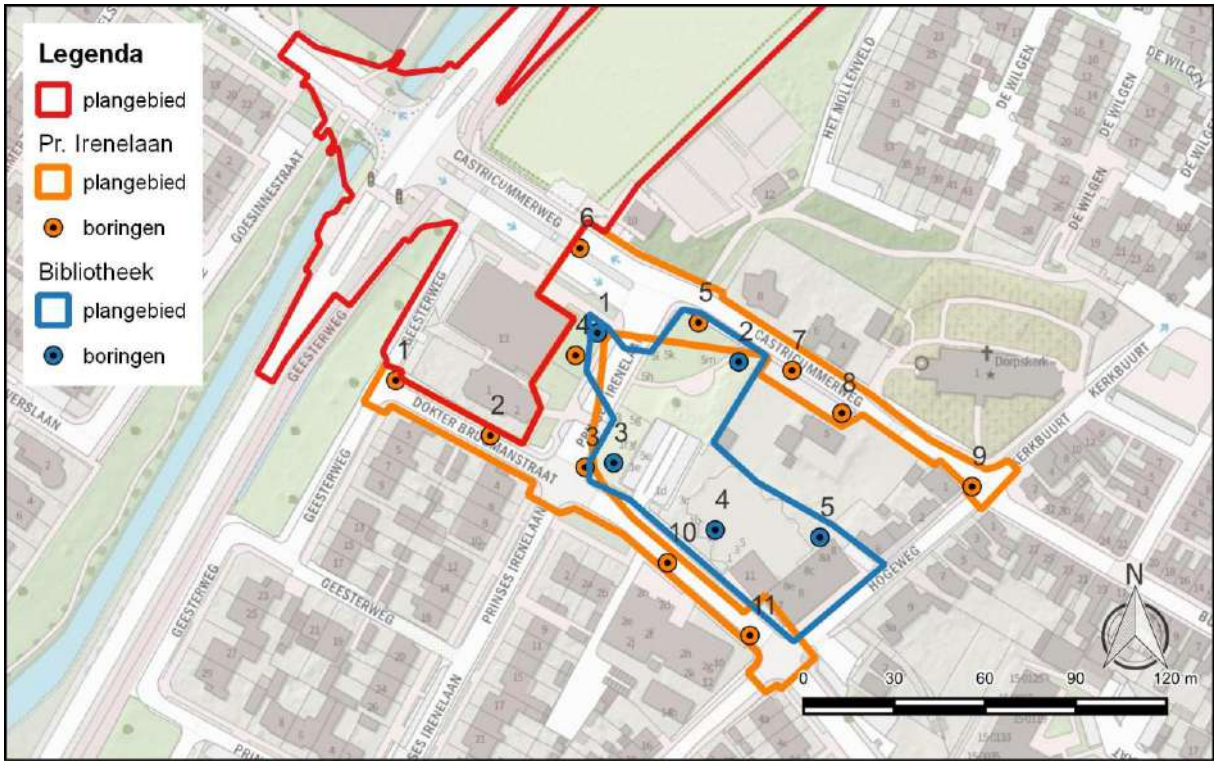

Figuur 9: De boringen van de onderzoeken op de Prinses Irenelaan (Van den Biggelaar / De Rijk 2022) en de Bibliotheeklocatie (Van den Biggelaar 2021).

3. Archeologische en (bouw)historische informatie

3.1. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden

Binnen het plangebied zijn geen terreinen aanwezig die op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) als waardevol staan aangegeven. Ook zijn er geen waarnemingen en vondsten gemeld en geen eerdere onderzoeken uitgevoerd. In het plangebied zijn voor zover bekend geen ondergrondse bouwhistorische waarden aanwezig.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Uitgeest ligt het plangebied in een archeologisch waardevol verwachtingsgebied (AW1) (Kloosterman 2011; Archisnr. 2176270100). Direct ten oosten van het plangebied ligt het niet-beschermde monument van de historische dorpskern (AWG2; monument 13945). Daarbinnen bevindt zich het monument van de oudste kerk van Uitgeest, die gebouwd is rond 1300 (monument 13990).

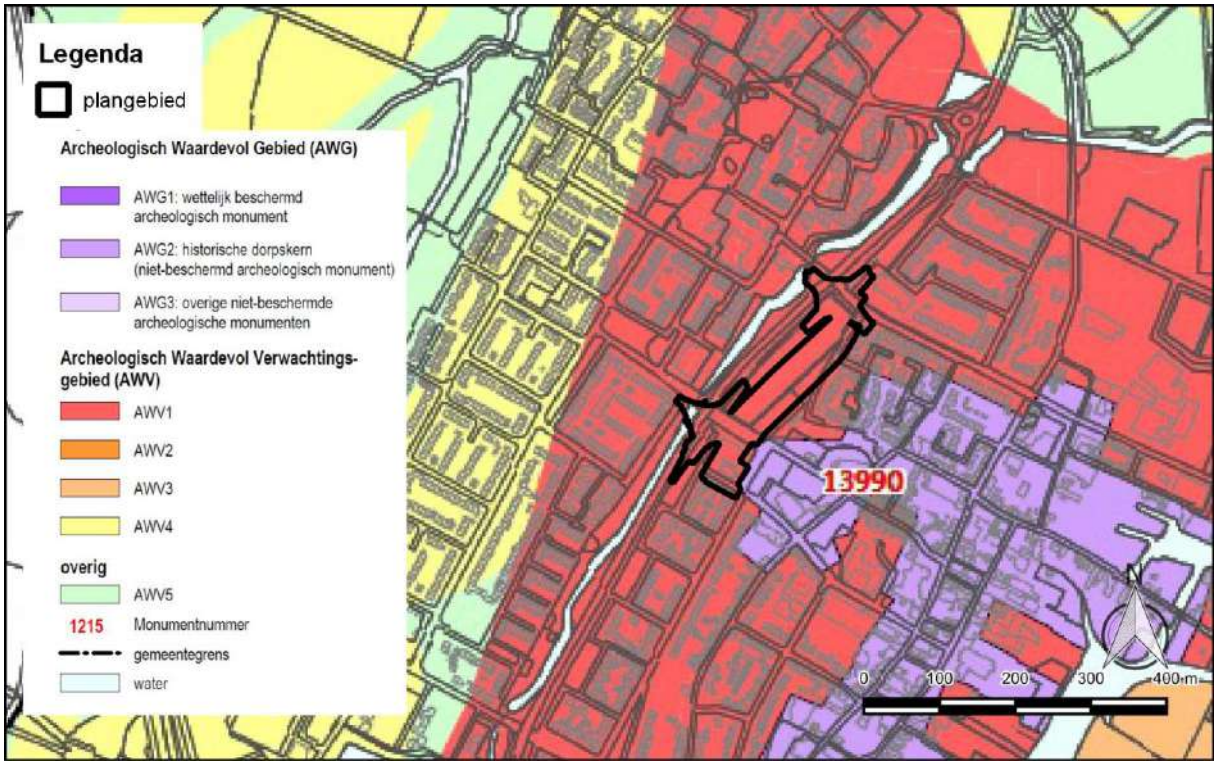

Figuur 10: Het plangebied op de gemeentelijke beleidskaart (Kloosterman 2011).

De twee booronderzoeken die direct ten zuidoosten van het plangebied zijn uitgevoerd, zijn reeds besproken in paragraaf 2.3 (Archisnrs. 4948415100 en 5157979100; Van den Biggelaar 2021 en Van den Biggelaar / De Rijk 2022). Uit deze onderzoeken blijkt dat de onderzochte locaties gelegen zijn op een strandwal die naar het westen toe overgaat in een door tuinbouw verstoorde strandwalflank of strandvlakte. Voor de (relatief) onverstoorde strandwal is vervolgonderzoek aanbevolen. Op de Bibliotheeklocatie is dit vervolgonderzoek recent uitgevoerd en bestond uit een proefsleuvenonderzoek (Archisnr. 5185048100). De eerste resultaten wijzen uit dat de locatie met name een agrarische functie heeft gehad. Er zijn sporen en vondsten aangetroffen uit de 19^{e} en mogelijk ook 18^{e} eeuw. Van prehistorische resten was geen sprake.

Naast bovengenoemde onderzoeken is in hetzelfde gebied ook nog een bureauonderzoek uitgevoerd (Archisnr. 5106429100). Het rapport daarvan is niet in Archis of DANS beschikbaar.

Voor de herinrichtingswerkzaamheden in uitbreidingswijk De Koog, ten westen van het plangebied, zijn een bureauonderzoek en een booronderzoek uitgevoerd (Archisnrs. 4648415100 en 4662299100; Salomons 2018; Tuinman / Brattinga 2019). De westelijke oever van de watergang kreeg in het bureauonderzoek een hoge verwachting. Langs de noordwestelijke rand van de wijk gold een hoge verwachting voor resten van een laatmiddeleeuws buurtschap en in het zuiden werden de resten verwacht van een burcht. Het booronderzoek toonde een opbouw aan van Hollandveen op een grijs zandpakket, vermoedelijk afzettingen van het Laagpakket van Wormer. Op het Hollandveen lag zeer siltig zand (in de westelijke helft) of sterk zandige klei (in de oostelijke helft) met daarop een gemiddeld 0,8 m dikke laag bouwzand. De top van het siltige zand bevond zich gemiddeld op ca. -0,6 m NAP. Deze laag is ook aangetroffen bij eerder onderzoek naar de laatmiddeleeuwse buurtschap en is daar geïdentificeerd als oeverwal van het Oer-IJ. Op de oeverwal zijn bij dat eerdere onderzoek sporen aangetroffen vanaf de IJzertijd tot en met de Nieuwe tijd.

De rioleringswerkzaamheden in uitbreidingswijk De Koog worden archeologisch begeleid (Archisnr. 5106907100). Hiervan zijn nog geen resultaten bekend.

Ongeveer 50 m ten westen van het plangebied is naar aanleiding van een booronderzoek (Archisnr. 4949039100) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd voor het toekomstig Kindcentrum Cornelis aan de Wiekenlaan 2 (Archisnr. 5065710100; Baggerman 2021). Onder recente ophogingen (ca. 0,8 m dik) werden Oer-IJ-afzettingen aangetroffen met daarin een prieltje uit mogelijk de 9^{e} of 10^{e} eeuw en enkele greppels/sloten uit de Nieuwe tijd. Vanwege het ontbreken van duidelijke bewoningssporen werd de vindplaats niet behoudenswaardig geacht.

Ongeveer 155 m ten zuidoosten van het plangebied, op de strandwal maar buiten de historische kern van Uitgeest, is een archeologisch bureau- en booronderzoek uitgevoerd aan het Dokter Brugmanplantsoen (Archisnrs. 2275309100 en 2353174100; Verboom-Jansen 2011; Wullink 2012). De ondergrond bestond uit afgegraven duinafzettingen, bedekt met een ophooglaag van stadsafval die zal zijn gebruikt voor de tuinbouw. Er is geen vervolgonderzoek aanbevolen voor de geplande verstoringen, die zouden reiken tot 1,0 m –mv.

Op ca. 380 m ten zuidwesten van het plangebied is aan de Prinses Beatrixlaan 16 een noodopgraving uitgevoerd in 1961 (Archisnr. 2930923100). Dit leverde naast grondsporen een cultuurlaag op met vondstmateriaal uit de Romeinse tijd. Verdere details zijn niet bekend.

3.2. Historische situatie

Rond 700 na Chr. ontstonden de geestdorpen, waar Uitgeest er één van is. Geestdorpen betreffen kleine agrarische gemeenschappen die bestonden uit ovaalvormige bewoningslinten van akkers met bijbehorende boerderijen (www.uitgeest.nl). Behalve de ovale vorm zijn de geestdorpen ook herkenbaar aan de begrenzing door twee wegen waarlangs de boerderijen waren gelegen (www.oerij.eu/).

Het oudste geraadpleegde kaartmateriaal waar het plangebied op voorkomt, is een gravure van J. Ottens uit ca. 1700 (Figuur 11). Hierop is te zien dat de watergang direct ten westen van het plangebied (weergegeven als “De Sien”) reeds bestond. De weg die door het plangebied loopt, lijkt in het verlengde te liggen van de Meldijk, op een plek waar zich in de huidige situatie geen weg meer bevindt. Het is echter waarschijnlijker dat dit een onnauwkeurigheid is van de kaart, en dat de weergegeven weg de Castricummerweg betreft. De Castricummerweg is ook aanwezig op het minuutplan uit het begin van de 19^{e} eeuw. Het plangebied is op die kaart volledig in gebruik als weiland.

In de 19^{e} en de 20^{e} eeuw worden de weilanden rondom Uitgeest in gebruik genomen voor tuinbouw of bloembollenteelt. De topografische kaart uit 1951 laat zien dat ook het plangebied waarschijnlijk voor de tuinbouw in gebruik was. Dit geldt in ieder geval voor het uiterste noorden en zuiden, waar bomenrijen met zwarte stipjes zijn weergegeven. Mogelijk was het terrein van de ijsbaan als akker in gebruik. De Geesterweg bestond nog niet; het geplande tracé staat wel weergegeven op de kaart van 1951. Nabij de Castricummerweg staat een gebouw aangegeven, mogelijk een schuur. Deze is op de eerstvolgende kaart, uit 1962, weer verdwenen. Op die kaart is het plangebied grotendeels als weiland aangegeven.

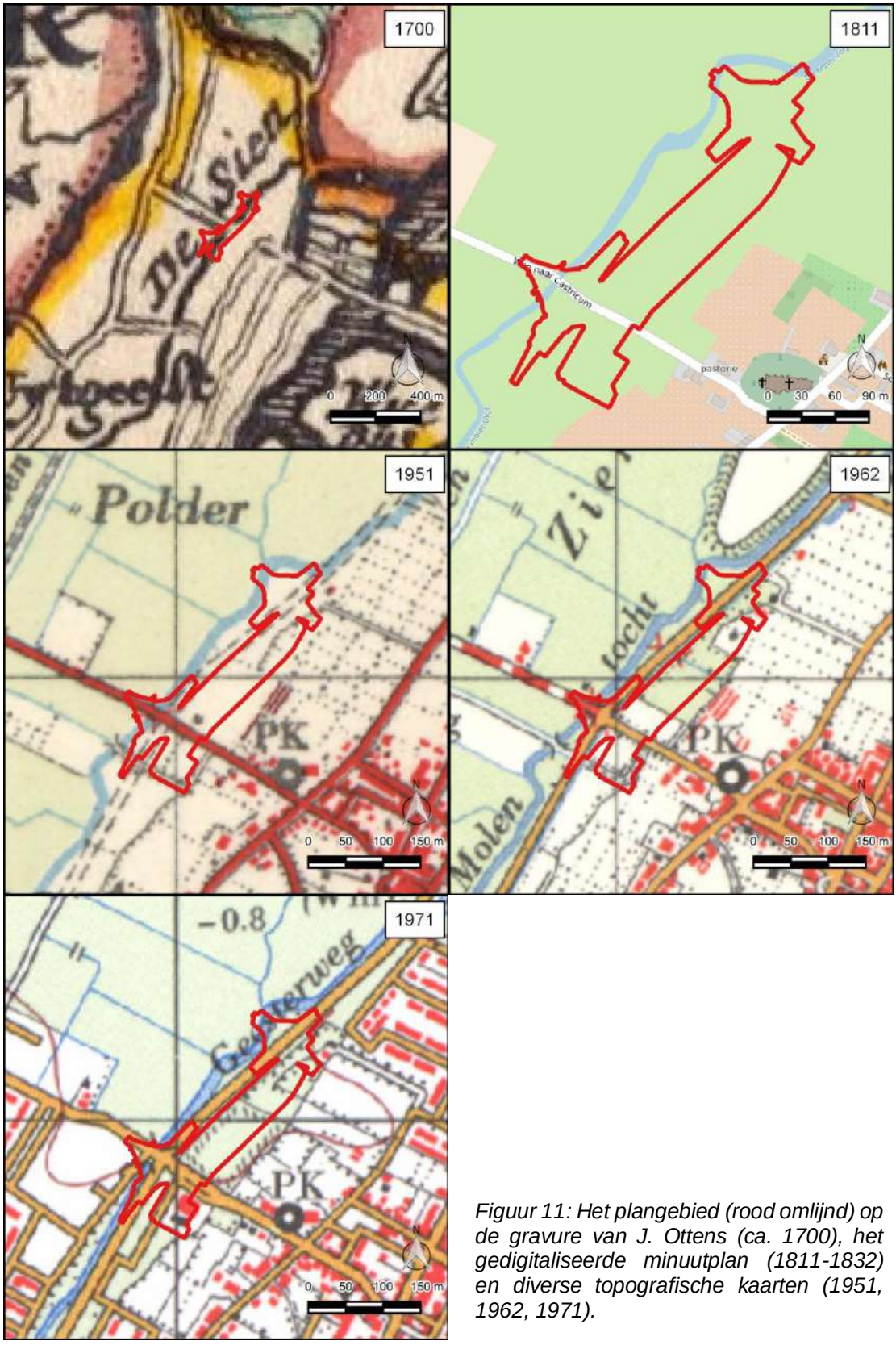

Figuur 11: Het plangebied (rood omlijnd) op de gravure van J. Ottens (ca. 1700), het gedigitaliseerde minuutplan (1811-1832) en diverse topografische kaarten (1951, 1962, 1971).

Ook op de kaart van 1971 is het plangebied grotendeels als weiland aangegeven. Het terrein van de ijsbaan is gemarkeerd als laaggelegen, vermoedelijk afgegraven. De bebouwing van de Meetlocatie is gerealiseerd voorafgaand aan de opname van deze kaart, in 1969 (bagviewer.kadaster.nl).

3.2.1. Tweede Wereldoorlog

Op de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (ikme.nl) ligt het plangebied binnen de verdedigingslinie Neue-Landfront. Deze linie is door de Duitsers aangelegd als secundaire linie achter de Atlantikwall. Het voorkomen van resten uit de Tweede Wereldoorlog in het plangebied kan derhalve niet worden uitgesloten.

3.3. Huidig landgebruik

Ten tijde van het onderzoek was het plangebied deels in gebruik als weg, deels als ijsbaan/sportpark en deels als bebouwde locatie (Figuur 12).

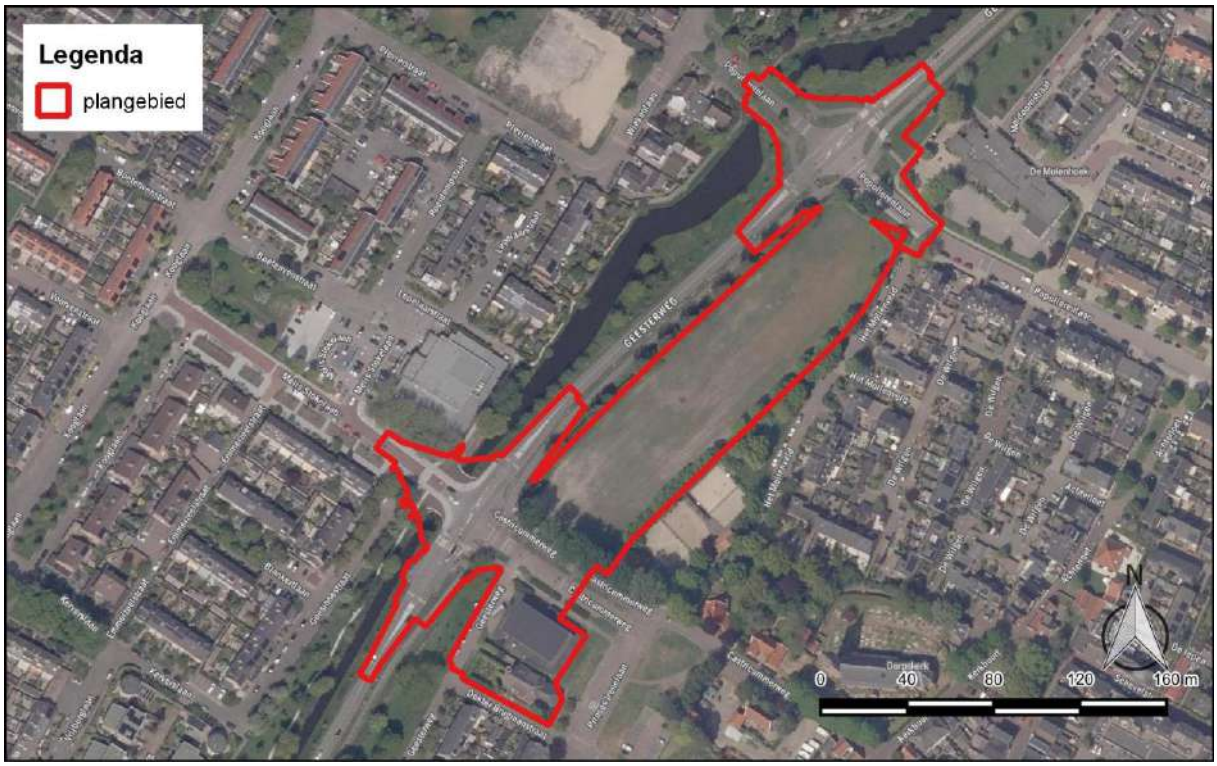

Figuur 12: Het plangebied op een recente luchtfoto (bron: PDOK).

3.4. Mogelijke verstoringen

In het plangebied worden de volgende verstoringen verwacht:

- Verstoringen door de aanleg van kabels en leidingen onder en direct naast de bestaande wegen. De meeste van deze verstoringen zullen reiken tot maximaal 1 m -mv. Ter plaatse van de riolering zal de verstoring dieper reiken.
- Ter plaatse van de Meetlocatie worden verstoringen verwacht als gevolg van de bouw van de daar aanwezige gebouwen. De diepte daarvan is onbekend.
- Het voormalig gebruik voor de tuinbouw zal gezorgd hebben voor verstoringen. Naar verwachting is hier met name sprake van in het noordoosten van het plangebied en ten zuiden van de Castricummerweg.

- De ijsbaan is naar verwachting ongeveer 0,6 m afgegraven.

4. Conclusie en verwachtingsmodel

In opdracht van de gemeente Uitgeest is in april-mei 2022 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locaties ijsbaan, Meetlocaties en rotondes van het project Centrumplan in Uitgeest, gemeente Uitgeest. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande herontwikkeling van het gebied.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied waarschijnlijk is gelegen op of ten westen van de lage flank van de strandwal die onder de historische dorpskern van Uitgeest ligt. Ten westen van de strandwal bevinden zich afzettingen van het Oer-IJ. De watergang die ten westen van het plangebied ligt, is mogelijk een restant hiervan.

De historische kern van Uitgeest bevindt zich ten oosten van het plangebied en dateert uit de Vroege Middeleeuwen. Het historisch kaartmateriaal wijst uit dat het plangebied niet in de historische kern ligt en dat langs de Castricummerweg (de enige historische weg in het plangebied) geen sprake is geweest van een bebouwingslint.

De twee archeologische onderzoeken die zijn uitgevoerd direct ten zuidoosten van het plangebied ondersteunen zowel het beeld dat het plangebied op/ten westen van de lage strandwalflank ligt als de uitspraak dat het plangebied buiten de historische kern van Uitgeest ligt. Bij genoemde archeologische onderzoeken werden vooral sporen van tuinbouw aangetroffen. In een boring direct ten zuidoosten van het plangebied was een laag sterk siltige klei aanwezig die als beekafzetting werd geïnterpreteerd, afkomstig uit de naastgelegen watergang. Het zal echter gaan om dezelfde laag als die is aangetroffen bij grootschalig archeologisch onderzoek in de uitbreidingswijk De Koog, ten westen van het plangebied, en die daar is geïnterpreteerd als afzettingen van het Oer-IJ. In de westelijke helft van De Koog bestaan de Oer-IJ-afzettingen uit zeer siltig zand. Op deze laag zijn in het noorden van De Koog archeologische resten aangetroffen vanaf de IJzertijd tot en met de Nieuwe tijd. De siltige zandlaag is daar geïnterpreteerd als oeverwal van het Oer-IJ. In de oostelijke helft van De Koog zijn deze afzettingen niet aanwezig. Vooralsnog heeft archeologisch onderzoek hier alleen resten aangetoond van extensief landgebruik (een prieltje uit mogelijk de 9^{e} of 10^{e} eeuw en enkele greppels/sloten uit de Nieuwe tijd).

Waarschijnlijk zijn in het plangebied, net als in de oostelijke helft van De Koog, afzettingen van het Oer-IJ aanwezig met een lage archeologische verwachting. Het kan echter niet worden uitgesloten dat er ook afzettingen met een hoge(re) verwachting voorkomen. Zo zou langs de watergang aan de westzijde van het plangebied een verhoging (kwelderrug) kunnen zijn ontstaan. Hierop kunnen dan archeologische resten voorkomen vanaf de IJzertijd. De kans op resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd wordt klein geacht vanwege het ontbreken van aanwijzingen voor bebouwing op het historisch kaartmateriaal. Het is onbekend in hoeverre de ondergrond verstoord is geraakt door tuinbouw, kabels en leidingen en de huidige bebouwing. Het terrein van de ijsbaan is met ongeveer 0,6 m afgegraven.

5. Aanbevelingen

Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat het plangebied waarschijnlijk een lage archeologische verwachting heeft, maar dat niet kan worden uitgesloten dat er zones aanwezig zijn met een hoge(re) verwachting. Om dit te controleren adviseert IDDS Archeologie om vervolgonderzoek uit te laten voeren. Er wordt geadviseerd om dit onderzoek in eerste instantie te concentreren op de gebieden die verstoord gaan worden, te weten de Meetlocatie, de rotondes en de geplande locatie van de sporthal. In een latere fase kan ook de rest van de ijsbaan onderzocht worden. Hierbij zouden een aantal boorraaien dwars op de watergang kunnen worden gezet.

Bovenstaand advies dient gecontroleerd en beoordeeld te worden door de bevoegde overheid, in dit geval de Gemeente Uitgeest. Deze zal vervolgens een besluit nemen inzake de te volgen procedure. IDDS Archeologie wil meegeven dat voordat dit besluit genomen is, er niet begonnen kan worden met bodemverstorende activiteiten of activiteiten die voorbereiden op bodemverstoringen.

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch onderzoek is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een bureaustudie kan echter, op basis van de onderzoeksresultaten, de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden niet gegarandeerd worden.

Literatuur en kaarten

Baggerman, M., 2021: *Proefsleuvenonderzoek Kindcentrum Cornelis te Uitgeest*, Zaandam (Argo 295).

Berendsen, H.J.A., 2005[3] (1997): *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*, Assen.

Biggelaar, D.F.A.M. van den / T.E. de Rijk, 2022: *Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase: Centrumplan (Prinses Irenelaan), Uitgeest, gemeente Uitgeest*, Noordwijk (IDDS Archeologie rapport 2679).

Biggelaar, D.F.A.M. van den, 2021: *Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase: Hogeweg 8, Uitgeest, Gemeente Uitgeest*, Noordwijk (IDDS Archeologie rapport 2542).

Centraal College van Deskundigen, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1*, Gouda.

Kloosterman, P., 2011: *Archeologiebeleid, gemeente Uitgeest*, Weesp (RAAP-notitie 3694).

Mulder, E.F.J. de/ M.C. Geluk/ I.L. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Salomons, K.T., 2018: *Archeologisch bureauonderzoek plangebied De Koog in Uitgeest, gemeente Uitgeest (NH)*, Zaandijk (Hollandia reeks 707).

Tuinman, N.C. / J.J. Brattinga: *Inventariserend veldonderzoek d.m.v. verkennende boringen Uitgeest – De Koog*, Zaandijk (Hollandia reeks 724).

Vos, P. / M. van der Meulen / H. Weerts / J. Bazelmans, 2018: *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*, Amsterdam.

Websites

archis.cultureelerfgoed.nl

beeldbank.cultureelerfgoed.nl

hisgis.nl

ikme.nl

landschapinnederland.nl/militaire-landschapskaart

www.bodemloket.nl

www.dinoloket.nl

www.pdok.nl

www.topotijdreis.nl

Lijst van afkortingen en begrippen

Afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode
AWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland
BP	Before Present (Present = 1950)
GHG	Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand
GLG	Gemiddeld Laagste Grondwaterstand
GPS	Global Positioning System
indet	ondetermineerbaar
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Verklarende woordenlijst

^{14}C-datering	(ook wel C14-datering) Bepaling van gehalte aan radioactieve koolstof ^{14}C van organisch materiaal (hout, houtskool, veen, schelpen e.d.) waaruit de ^{14}C-ouderdom kan worden afgeleid. Deze ouderdom wordt opgegeven in jaren vóór 1950 na Chr. (jaren BP) met daaraan toegevoegd de aan de meting verbonden mogelijke afwijking (standaarddeviatie)
Allerød tijd	Korte, relatief warme periode uit de laatste ijstijd (Weichselien), ca. 11.800-11.000 jaar geleden
antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen veroorzaakt/gemaakt)
Archis-melding	Elke melding bij het centraal informatiesysteem (Archis)
artefact	Alle door de mens vervaardigde of gebruikte voorwerpen
bioturbatie	Verstoring van de oorspronkelijke bodemstructuur en/of transport van materiaal door plantengroei en dierenactiviteiten
Bølling tijd	Korte, relatief warme periode uit de laatste ijstijd (Weichselien), ca. 13.500-12.000 jaar geleden
Boreaal	Tijdvak, onderafdeling van het Holoceen, gekarakteriseerd door een gematigd en continentaal klimaat en een bebost landschap gedomineerd door loofbomen (datering ca. 6800-5500 voor Chr.)
buitendijks	Gronden die aan de rivierzijde van een dijk liggen. In het buitendijkse gebied liggen de uiterwaarden
castellum	Romeins legerkamp
conservering	Mate waarin grondsporen, anorganische en organische archeologische resten bewaard zijn
couperen	Het maken van één of meer verticale doorsneden door een spoor of laag om de aard, diepte, vullingen, vorm en relaties met andere fenomenen vast te stellen
crematie	Begraving met gecremeerd menselijk bot
crevasse	Doorbraakgeul door een oeverwal
dagzomen	Aan de oppervlakte komen, zichtbaar worden van gesteenten (met inbegrip van zand, klei, etc.)

dekzand	Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een ‘dek’ (Formatie van Boxtel)
Dryas	Laatste gedeelte van de laatste ijstijd (Weichselien), ca. 20.000-10.000 jaar geleden
Edelmanboor	Een handboor voor bodemonderzoek
Eemien	Interglaciaal tussen de voorlaatste en laatste ijstijd (Saalien en Weichselien), ca. 130.000-120.000 jaar geleden
eerdgrond	Grond met een humushoudende minerale bovengrond van meer dan 50 cm, ontstaan door invloed van de mens
eolisch	Door de wind gevormd, afgezet
estuarien	Afgezet in een estuarium
estuarium	Inham aan de kust waarin met name het getijde grote invloed uitoefent op het landschap, bijvoorbeeld de Westerschelde
fluviatiel	Door rivieren gevormd, afgezet
fluvioglaciaal	Door smeltwater (afkomstig van gletsjers) afgezet
gaafheid	Mate van (fysieke) verstoring van de bodem, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang)
Hollandveen	Holocene formatie, ontstaan vanaf 3500 voor Chr.
Holoceen	Jongste geologisch tijdvak dat nog steeds voortduurt (vanaf de laatste ijstijd: ca. 8800 jaar voor Chr.)
horizont	Kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humeus	Organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
ijzeroer	IJzeroxidenhydraat, een ijzererts dat vooral in vlakke landstreken, in dalen en moerassige gebieden op geringe diepte voorkomt
in situ	Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeerd, weggegooid of verloren
inhumatie	Begraving met niet gecremeerd menselijk bot
interstadiaal	Een warmere periode tijdens een ijstijd (glaciaal)
kom	Laag gebied waar na overstroming van een rivier vaak water blijft staan en klei kan bezinken
kreek	Waterweg waarbij het water vanuit zee of rivier onder invloed van het getijde in- en uitstroomt
kronkelwaard	Deel van een stroomgebied omgeven – en grotendeels opgebouwd – door een meander
kwel	Door hydrostatische druk aan het oppervlakte treden van grondwater
kwelder	zie schor
laag	Een vervolgbare grondeenheid die op archeologische of geologische gronden als eenheid wordt onderscheiden
leem	Grondsoort die wordt gekenmerkt door een samenstelling van meer dan 50% silt, minder dan 50% zand en minder dan 25% klei
Limes	de noordgrens van het Romeinse rijk
lithologie	Wetenschap die zich bezighoudt met de beschrijving en het ontstaan van de sedimentaire gesteenten
löss	Door de wind gevormde afzetting van zeer fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 0,063 mm
lutum	Kleideeltjes kleiner dan 0,002 mm
meander	Min of meer regelmatige lusvormige rivierbocht
meanderen	(van rivieren of beken) Zich bochtig door het landschap slingeren
oeverwal	Langgerekte rug langs een rivier of kreek, ontstaan doordat bij het buiten de oevers treden van de stroom het grovere materiaal het eerst bezinkt

OSL-datering	Dateringsmethode waarmee op grond van energieverval kan worden bepaald wanneer een fragment kwarts (zand) voor het laatst heeft blootgestaan aan direct zonlicht
oxidatie	Reactie met zuurstof (roesten/corrosie bij metalen; 'verbranding' bij veen)
plaggendek	Verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht
plangebied	Gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen
Pleistoceen	Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatswisselingen van gematigd warm tot zeer koud (de vier bekende ijstijden). Na de laatste ijstijd begon het Holoceen (ca. 8800 voor Chr.)
podzol	Goed ontwikkelde bodem in gebieden met veel neerslag
pollenanalyse	De bestudering van fossiele stuifmeelkorrels en sporen waardoor een beeld van de vegetatiegeschiedenis gevormd kan worden. Uit de vegetatiegeschiedenis kan het klimaat worden gereconstrueerd
prehistorie	Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven
rivierduin	Door verstuiving uit een riviervlakte hierlangs ontstaan duin (in Nederland meestal Weichselien of Vroeg Holoceen van ouderdom)
Saalien	Voorlaatste ijstijd, waarin het landijs tot in Nederland doordrong en de stuwwallen werden gevormd, ca. 200.000-130.000 jaar geleden
schor	Zandgrond in een getijdenwater; staat alleen onder water bij zeer hoog tij, begroeid
silt	Zeer fijn sediment met grootte 0,002-0,063 mm
slak	Steenachtig afval van metaal- of aardewerkproductie
slik	Zandgrond in een getijdenwater; staat onder water bij vloed en valt droog bij eb, kwelder onbegroeid; wad
spieker	Op palen geplaatst opslaghuisje
strandvlakte	Groot vlak zandig gebied tussen twee strandwallen
strandwal	Langs de kust gevormde langgerekte zandrug die uitsteekt boven het gemiddelde hoogwaterniveau; geeft in Nederland de oude ligging van de kustlijn weer
stratigrafie	Opeenvolging van lagen in de bodem
stroomgordel	Het geheel van rivieroeverwal-, rivierbedding- en kronkelwaard-afzettingen, al dan niet met restgeul(en)
stroomrug	Oude riviergeul die zodanig is opgehoogd met zandige afzettingen dat de rivier een nieuwe loop heeft gekregen; blijft door inklinking van de komgebieden als een rug in het landschap liggen
stuwwal	Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten
terras (rivier-)	Door een rivier verlaten en daarna versneden dalbodem
vaaggronden	Minerale gronden zonder duidelijke podzol-B-horizont, zonder briklaag en zonder minerale eerdlaag
vicus	Een burgerlijke nederzetting uit de Romeinse tijd met een stedelijk karakter maar zonder stadsrechten
vindplaats	Ruimtelijk begrensd gebied waarbinnen zich archeologische informatie bevindt
Weichselien	Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden
zavel	Grondsoort die tussen 8 en 25% lutum (kleideeltjes kleiner dan 0,002 mm) bevat
zeldzaamheid	Mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied

Bijlage 1: Topografische kaart

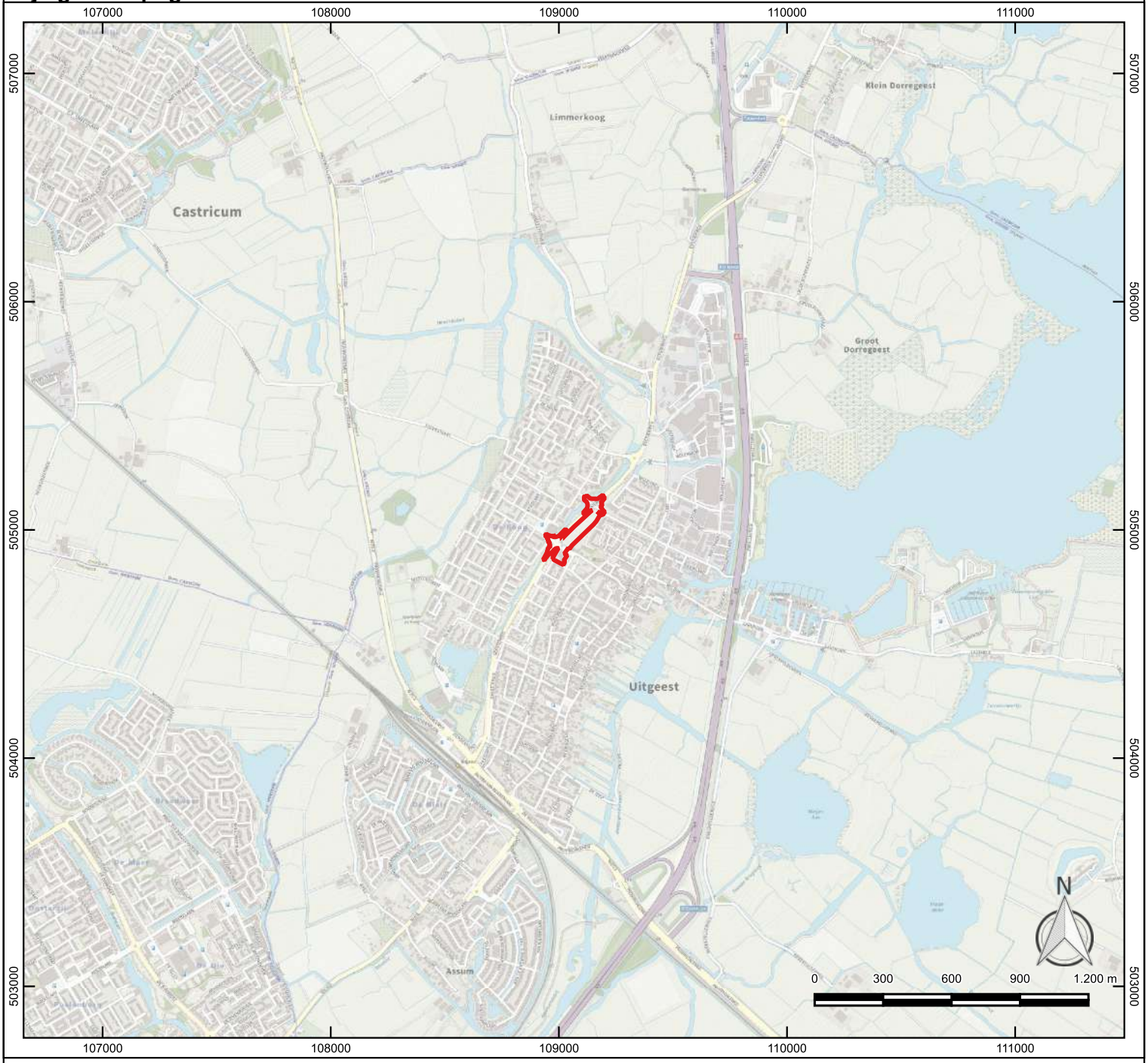

Legenda

plangebied

IDDS
's- Gravendijkseweg 37
2201 CZ Noordwijk
IDDS.NL

Postbus 126
2200 AC Noordwijk
info@idds.nl
T 071 - 402 85 86

integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling

Project: Centrumplan (ijsbaan etc.), Uitgeest	
OM nr.: 5220396100	Versie: 1
Projectnr.: A1783	Formaat: A4
Schaal: 1:25.000	Datum: 12-5-2022
Tekenaar: SMO	

Bijlage 2: ARCHIS informatie kaart

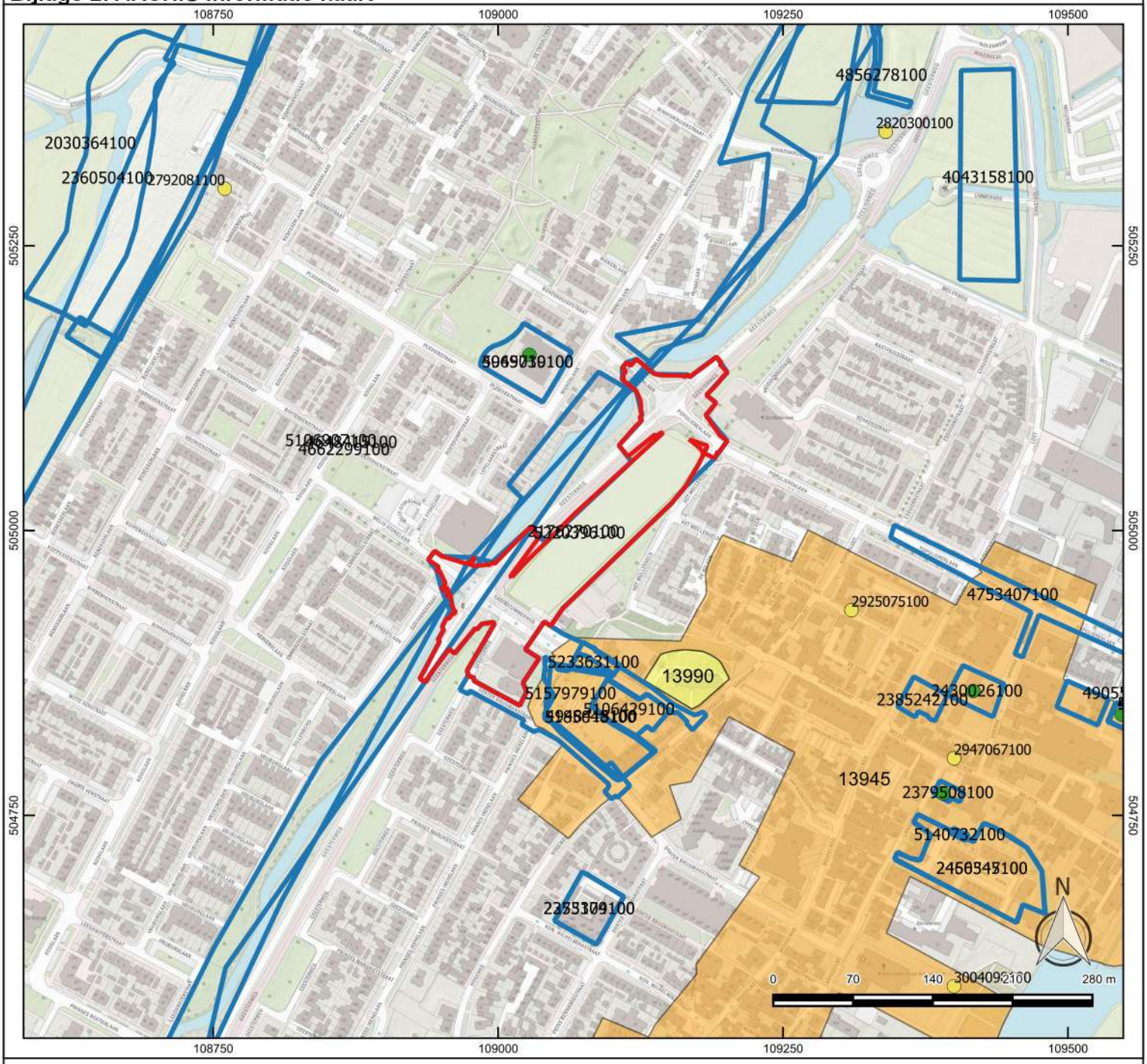

Legenda

- plangebied
- vondstmeldingen
- vondstlocaties
- onderzoeksmeldingen

Archeologische terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Water

IDDS
's- Gravendijckseweg 37
2201 CZ Noordwijk
IDDS.NL

Postbus 126
2200 AC Noordwijk
info@idds.nl
T 071 - 402 85 86

integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling

Project: Centrumplan (ijsbaan etc.), Uitgeest	
OM nr.: 5220396100	Versie: 1
Projectnr.: A1783	Formaat: A4
Schaal: 1:5.000	Datum: 12-5-2022
Tekenaar: SMO	

Bijlage 3: Locatiekaart

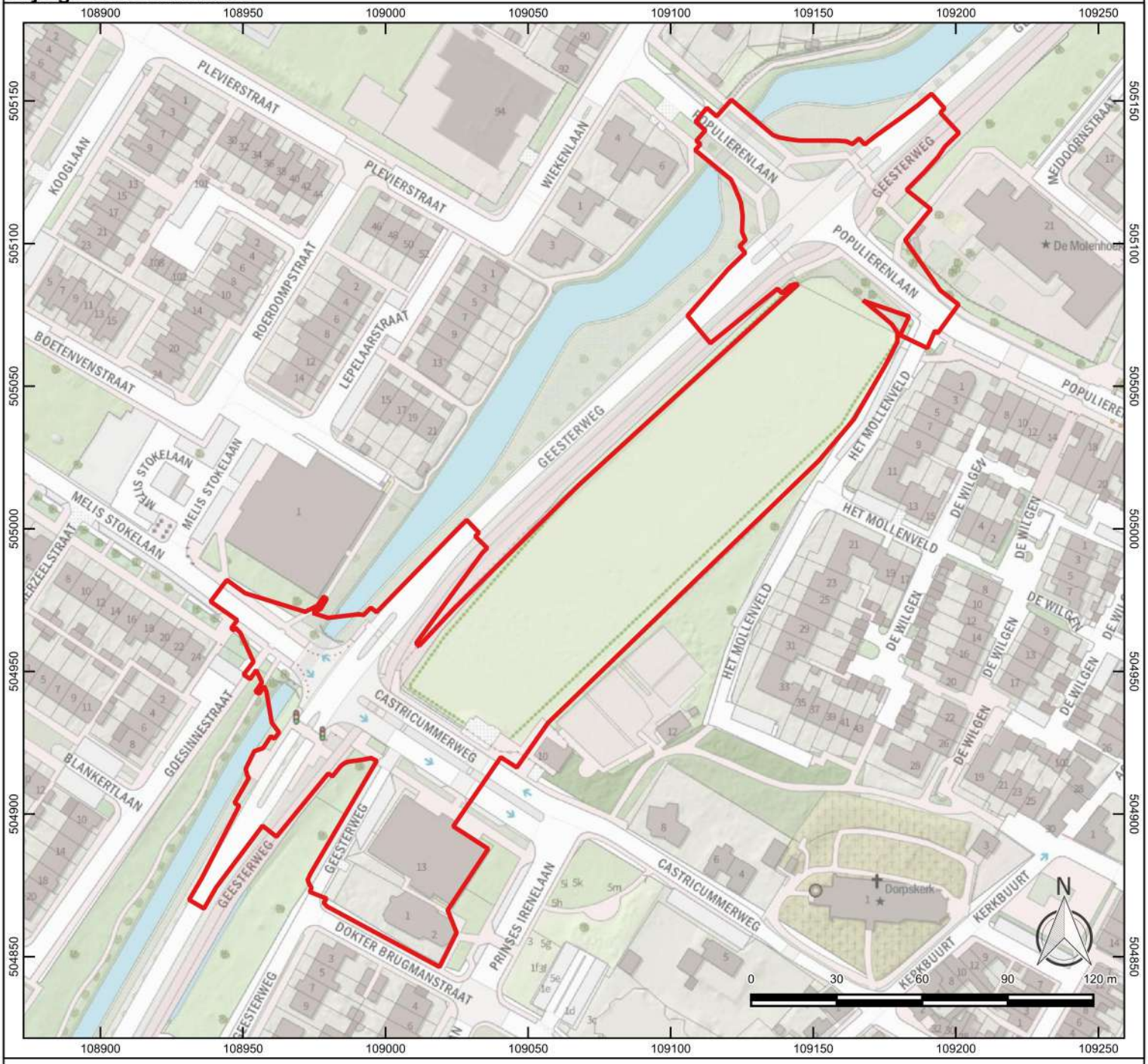

Legenda

plangebied

IDDS
's- Gravendijckseweg 37
2201 CZ Noordwijk
IDDS.NL

Postbus 126
2200 AC Noordwijk
info@idds.nl
T 071 - 402 85 86

integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling

Project: Centrumplan (ijsbaan etc.), Uitgeest	
OM nr.: 5220396100	Versie: 1
Projectnr.: A1783	Formaat: A4
Schaal: 1:2.000	Datum: 12-5-2022
Tekenaar: SMO	
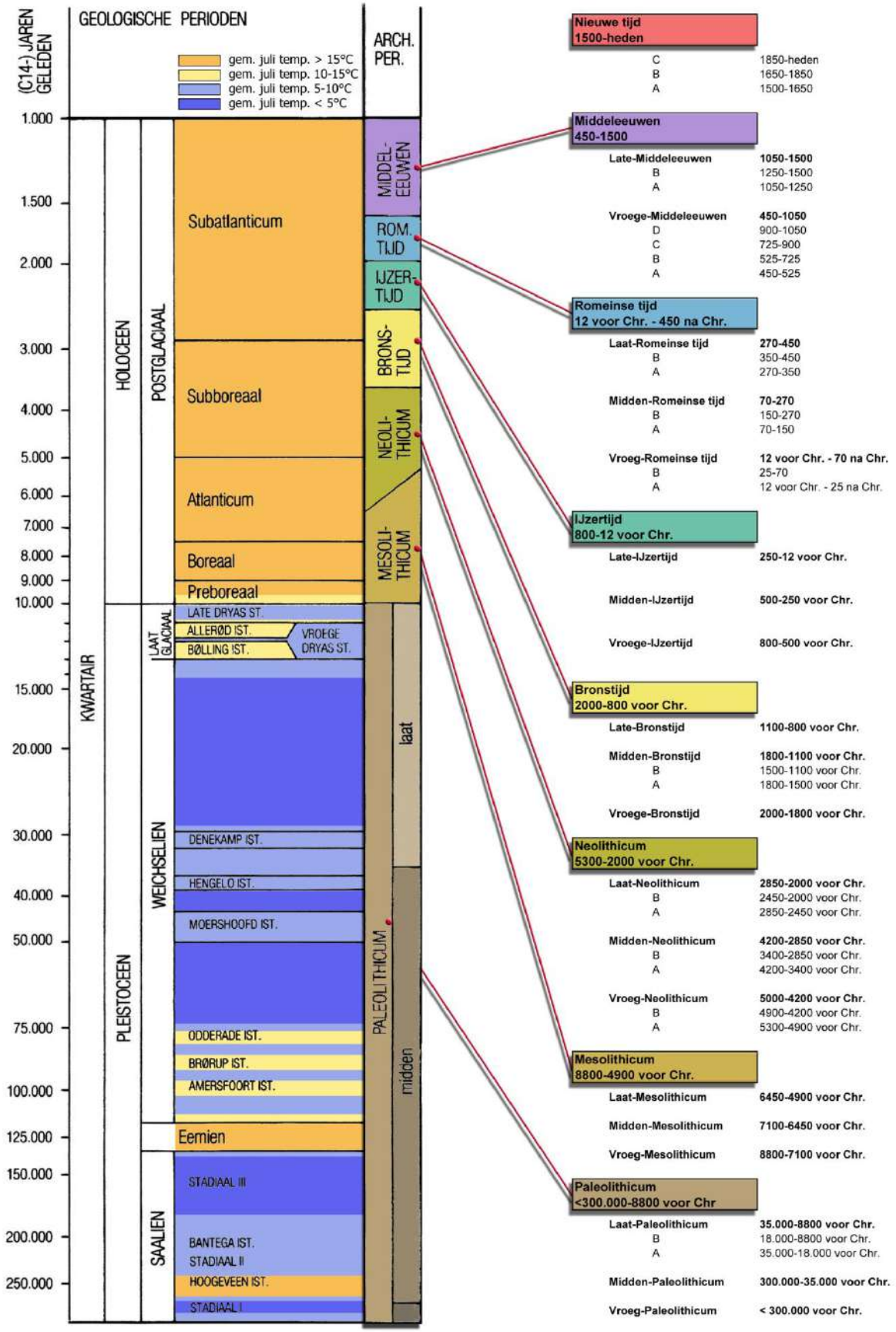
Bijlage 4: Periodentabel